

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

**ΜΟΝΑΔΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ & ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ, ΕΥΡΕΤΙΚΗΣ
& ΔΙΑΛΟΓΙΚΗΣ/ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗΣ ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ**

ΗΜΕΡΙΔΑ

ΜΕ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

**ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥΣ ΣΕ
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ**

**ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ & ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ
& ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΑΙΝΙΑΣ**

Τρίτη 11 Οκτωβρίου 2011

Ώρες: 8:30 – 14:30

**Αίθουσα Εργαστηρίου Ψυχολογικής Έρευνας
Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης**

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Πανεπιστημιούπολη Γάλλου - Ρέθυμνο

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

08:30-09:00 Εγγραφές

09:00-09:10 Χαιρετισμός από τον Κοσμήτορα της Σχολής Επιστημών Αγωγής Πανεπιστημίου Κρήτης Καθηγητή κ. **Αντώνη Χουρδάκη**

ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ:

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

Πρόεδρος: Μάριος Πουρκός

09:10-09:30 *Η Κριτική Κοινωνική Έρευνα και οι Παιδαγωγικές Εφαρμογές της*
Μανόλης Δαφέρμος, Ph.D., Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Ψυχολογίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Κρήτης

09:30-09:40 *Έρευνα-Δράση και Κριτική Παιδαγωγική του P. Freire*
Ελένη Κατσαρού, Ph.D., Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

09:40-10:00 *Αναστοχαστική Κριτική Έρευνα στην Κριτική Έρευνα: Ζητήματα Πρόσληψης και Εφαρμογής της Κριτικής Παιδαγωγικής*
Μάριος Πουρκός, Ph.D., Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κρήτης

10:00 – 10:40 Συζήτηση

10:40 – 11:00 Διάλειμμα

ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ:

Η ΕΦΑΡΜΟΦΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

Πρόεδρος: Μιχάλης Κοντοπόδης

11:00-11:40 *Landless Children 2010 - Ethnographic Short Movie & Presentation*
Michalis Kontopodis, Ph.D., Amsterdam Institute for Social Science Research, Universiteit van Amsterdam

11:40-12:20 *Countryside Education and University Research in Espirito Santo, Brazil*
Erineu Foerste, Ph.D., Professor of Education, Federal University of Espirito Santo, Vitória, Brazil

12:20-13:00 *School Images, Semiotic Mediation and Concept Formation at Urban and Countryside Preschools in Rio de Janeiro & Espirito Santo*
Gerda M. Schütz-Foerste, Ph.D., Professor of Visual Art and Pedagogy, Federal University of Espirito Santo, Vitória, Brazil

13:00 – 14:30 Συζήτηση

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ:

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

Πρόεδρος: Μάριος Πουρκός

Μανόλης Δαφέρμος – Η Κριτική Κοινωνική Έρευνα και οι Παιδαγωγικές Εφαρμογές της: Στην παρουσίαση αναδεικνύεται η ιστορική προέλευση και η σημασία της έννοιας της «κριτικής» στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών. Επίσης, αναδεικνύονται οι ιδιαιτερότητες της κριτικής κοινωνικής έρευνας σε αντιδιαστολή με τις άλλες ερευνητικές προσεγγίσεις. Εν κατακλείδι, επιχειρείται η ανάδειξη ορισμένων παιδαγωγικών εφαρμογών της κριτικής κοινωνικής έρευνας στο πλαίσιο της Κριτικής Παιδαγωγικής.

Ελένη Κατσαρού – Έρευνα-Δράση και Κριτική Παιδαγωγική του P. Freire: Στην εισήγηση αυτή γίνεται προσπάθεια σύνδεσης του έργου του P. Freire, του βραζιλιάνου παιδαγωγού – θεμελιωτή της Κριτικής Παιδαγωγικής, με τη μεθοδολογία της Έρευνας-Δράσης, κυρίως μάλιστα με την κριτική εκδοχή της. Για το σκοπό αυτό γίνεται αρχικά αναφορά στις βασικές αρχές της Κριτικής Έρευνας Δράσης και στη συνέχεια επιχειρείται η σύνδεση με το έργο του P. Freire έχοντας ως βάση τους ακόλουθους άξονες: (1) τη βασική επιδίωξη του κοινωνικού μετασχηματισμού, (2) την ενεργή εμπλοκή των συμμετεχόντων στην κοινωνική κατάσταση στο μετασχηματισμό της, (3) την ανάγκη ανάπτυξης κριτικής συνείδησης στους συμμετέχοντες, (4) τη σημασία του στοχασμού των συμμετεχόντων πάνω στα βιώματα και τη γνώση τους, και (5) τη διαλεκτική σχέση μεταξύ στοχασμού και δράσης, θεωρίας και πρακτικής.

Μάριος Α. Πουρκός – Αναστοχαστική Κριτική Έρευνα στην Κριτική Έρευνα: Ζητήματα Πρόσληψης και Εφαρμογής της Κριτικής Παιδαγωγικής: Είναι πολύ σημαντικό να έχει κανείς επίγνωση για την ποικιλία των θεωρητικών και μεθοδολογικών απόψεων, αντιλήψεων και κατανοήσεων που υπάρχουν στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου επιστημολογικού-μεθοδολογικού παραδείγματος ή προσέγγισης, όπως είναι το κριτικό παράδειγμα που μας ενδιαφέρει εδώ και στο οποίο αρκετοί σήμερα κοινωνικοί επιστήμονες και παιδαγωγοί στηρίζουν την έρευνα και τους θεωρητικούς τους στοχασμούς, στρατηγικές δράσης και ιδεώδη-αξίες. Είναι σημαντικό ωστόσο να έχουμε επίσης επίγνωση ότι οι σχέσεις μεταξύ των θεωριών με το αξιακό και ιδεολογικό τους υπόβαθρο και των επιμέρους ερευνητικών μεθόδων και συγκεκριμένων τους εφαρμογών στην πράξη (π.χ. στο πλαίσιο της εκπαίδευσης) δεν είναι διαυγείς και κρυστάλλινες. Η σχέσεις μεταξύ τους είναι από τη βάση τους δυναμικές και διαλογικές, καθώς η θεωρία (ως ένα σύνθετο σύνολο προτάσεων) και οι ποικίλες ερευνητικές μεθοδολογίες που σ' αυτήν στηρίζονται (που τα όρια τους είναι συνήθως ασαφή) βρίσκονται σε μια συνεχή διαδικασία ερμηνείας και επανερμηνείας όπου οι ιδέες και τα διάφορα ζητήματα ανακαλύπτονται, κατασκευάζονται και επινοούνται εκ νέου. Επιπλέον, οι διαφορετικές θεωρίες συχνά επικαλύπτονται μεταξύ τους, και το ίδιο συμβαίνει και με τις διαφορετικές μεθοδολογίες. Στην ανακοίνωση αυτή, η προσοχή εστιάζεται στα ζητήματα της πρόσληψης και στους παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή της κριτικής έρευνας και κυρίως στο πλαίσιο της εκπαίδευσης (Κριτική Παιδαγωγική), έχοντας ως βάση τα αποτελέσματα πρόσφατων ποιοτικών ερευνών και αναστοχασμών.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ:
Η ΕΦΑΡΜΟΦΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ
Πρόεδρος: Μιχάλης Κοντοπόδης

Michalis Kontopodis – Landless Children 2010 - Ethnographic Short Movie & Presentation: My presentation investigates how development is done in the context of the landless rural workers' movement in Brazil. This broader socio-political movement from the very beginning demanded not only better living conditions for land workers. It also demanded better educational chances for the so-called "landless children" (sem terrinha). "Better" did not only refer to material aspects such as access to properly constructed school buildings or books but also to the pedagogical methods followed as well as to the contents of lessons. A brief ethnography in one of these schools is presented and the "doing memory—doing identity" at school is investigated. The role of photos and narratives in the enactment of collective past as well as in imagining of collective futures is analyzed and potential development is contrasted to development of new societal relations (virtual development—which is at the same time individual and collective).

Erineu Foerste –Countryside Education and University Research in Espirito Santo, Brazil: In Espirito Santo Brazil, local countryside populations have actively participated in the last years in designing their own schools and educational programs - in collaboration with the Federal University of Espirito Santo. My presentation outlines the history and broader context of this collaboration and analyzes the concept and practice of partnership/collaboration. It evaluates a concrete experience of partnership in the formation of teachers in the Brazilian context. Lessons and risks are pointed for the struggles regarding the valorization of the teaching process nowadays. Taking into consideration that the theme is constituted as an emergent theoretical-practical field, it stands out the relevance of the construction of such study object in order to cover gaps in the production of educational knowledge.

Gerda M. Schütz-Foerste – School Images, Semiotic Mediation and Concept Formation at Urban and Countryside Preschools in Rio de Janeiro & Espirito Santo: This presentation introduces a methodology for the analysis of school pictures and processes of mediation in preschool spaces. Our approach is based on picture analysis, interviews, participant observation, and focus group discussions at kindergartens in rural schools of the Landless Movement in Espirito Santo and in Favela da Rocinha, Rio de Janeiro, Brazil. By combining these methods we try to identify, describe, and analyze processes of knowledge construction about the notion of "school". Our study is not comparative but opens possibilities for various interpretations and multi-perspectivity. It departs from the concept of semiotic mediation in early childhood education and investigates how school contexts mediate the knowledge construction of young children. The Vygotskian concept of semiotic mediation is revisited and opens new possibilities for the analysis of production, distribution, and reception of images in kindergartens. We suggest that pictures are human products that are introduced in dynamic and plural social contexts. They thus necessarily refer to the mode of production and class relations, as well as to the social interests of the people who created them. Such a perspective implies the unveiling of their socio-historical materiality. By drawing on Agamben's (2005) concept of in-fancy (the inability to speak), we also explore how pictures enable children to express themselves without words as well as to explore their worlds. Children can thus reflect upon the mediated construction of the space that is understood as "my school" and its visual and image-related dimensions.

Διοργανωτής της Ημερίδας: Μάριος Α. Πουρκός, Καθηγητής, Διευθυντής του Εργαστηρίου Ψυχολογικής Έρευνας και της Εργαστηριακής Μονάδας Οικολογικής Ψυχολογίας και Βιωματικής, Ευρετικής και Διαλογικής-Επικοινωνιακής Ψυχοπαιδαγωγικής Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης, Τηλ.: 28310-77666 (γραφείο), 28310-53961 (οικία), 6936550791 (κινητό). E-mail: mpourkos@gmail.com